

11. ŠETAM PRIČU NEHOTIČNIH MISLI

- posloženo od zapisanog u mojoj svaštari -

„Nisam ja ovakav, ja sam sasvim drugačiji!“ jedna je od onih rečenica koju često čujem na psihijatriji. Znači li to da osobe u tretmanu osjećaju vladavinu sebi stranog? Označava li ova njihova rečenica zbivanje ili doživljaj? Nije li ova izreka spoj-nica koja raspršenost osobnosti drži na okupu?

Šetam priču. Ništa više.

Nerijetko mi je radni zadatak bio ostvariti kontakt sa samoubojicom kratko nakon neuspjelog pokušaja okončanja života i pripaziti da čin ne ponovi na odjelu. S nekima sam više sati odšutio, a promatrali smo se veoma pažljivo i zainteresirano. Uspjelo mi je s nekima olovkom na bijelom papiru ostvariti tragove linija pa zajednički pogledati zapisano i o tome koju prozboriti asocirajućim mislima. S drugima sam ušao u dijalog o temama koje su iz njih izašle koristeći često u tom dijalogu stihove pjesama koje su mi se u trenutku činile poticajnim. Na neke sam digao glas režući njihove pokušaje ponovnog suicida iznenadnim radnjama nevjerojatne dosjetljivosti, od zalijetanja glavom u zid, preko utiranja noktiju u vene do brzog rezanja vrata koncem koje su, ni sam ne znam odakle, izvukli.

Primijetio sam da su oni koji traže načina napustiti ovo ovdje tihi, koncentrirani na potragu za mogućim predmetom koji će im pomoći realizirati namjeru. Drugi, ako smijem ovako površno iznositi, pokušavaju spektaklom bijesa i agresivnosti, zapravo skrenuti pažnju na sebe, uputiti vrisak upomoć. Uz prve je daleko složenije i nepredvidljivije boraviti.

Šetam priču. Ništa više.

Dakle, osam sati radnog vremena uz neuspjelog samoubojicu. Kako na mene djeluje ta situacija? Uvijek se iznova pitam koji mu prozorčić s ove strane mogu otvoriti jer općenito - kako je život lijep i druge laži ovdje ne nalaze plodno tlo.

„Jer umrijeti nije ništa nova/a ni živjeti baš nije novije“, piše

Sergej Jesenjin, jedan od onih autora čiju autobiografiju možemo pročitati u njegovim pjesmama.

Šetam pričū. Ništa više.

Autori koji se u svom djelu oslanjaju na svoj realan život i fantazije koje on nudi sigurno pišu redosljedom događaja i doživljaja, tek tu i tamo s nekakvim vremenskim skokovima. I tu je kronologiju moguće posložiti u životopis autora. Ne znači da je u toj kronologiji uvijek kronologija pisanja istovjetna kronologiji događanja jer neke situacije prerađuje autor niz godina ili im se u svom djelu vraća nakon dugo vremena. Kronologiju životopisa treba tražiti u sadržaju, temama napisanog i tada će se istraživaču otvoriti jedan život, proživljenog i prerađenog. Univerzalna je to intimnost, predivo duše u buci vlastitoga.

Šetam pričū. Ništa više.

„Tako mi po našu cigansku razgovaramo, na benzinskoj stanici u blizini mjesta gdje smo se uvijek sastajali, kuda ćemo, što ćemo, kako ćemo... Lažemo, izmišljamo, mažemo jedan drugog – onako o svemu i svačemu. Tako reče jedan da se u Njemačkoj dobije smještaj i novac ako se zatraži azil, i što ti ga još znam. Kako do Njemačke, pitamo se? I onda jedan ponudi da će nas prošvercati kombijem ako mu damo za to po 350 eura. I ja sam taj novac skupio krađom na više mjesta i predao mu ga, te tako završio u kombiju u pravcu Njemačke s njih još petero, a svi se poznajemo. Dao nam je neke tablete i mi smo pozaspali i probudili se, reče, u Berlinu. Kazao je kako da postupimo i nestao“, priča mi neposredno nakon što se probudio na odjelu spašen od trovanja koktelom tableta kojima se pokušao ubiti.

Pokušaju samoubojstva izravno je prethodio strah kada je vidio da je policija odvela drugu petoricu na let za BiH jer im je zahtjev za azil odbijen. Znao je da to i njega čeka, a kako se

ne želi i nema gdje vratiti, naključao se tableta ne bi li zauvijek zaspao. Spašen je igrom slučaja, pozivom prve pomoći od jednog drugog tražitelja azila.

Ne govori njemački, ne zna ni čitati ni pisati i ne zna koliko mu je točno godina jer je bio beba kad se u BiH ratovalo, pa se roditelji razbježali. Ne zna ni tko su ni gdje su, odgojila ga ciganska čarda i uprtila raditi od malena. Zadnjih godina boravka tamo nadničio je od jednog do drugog, slabo plaćen, a često mu se dogodilo da ga nisu ni platili te da su mu gasili opuške na tijelu kako mu ne bi palo na pamet to nekom prijaviti. Slušao sam, mislio sam, ovako nešto postoji samo u fantastičnim romanima, a evo je to biće tu preda mnom. Liječnici ga očistili pa mu pažljivo dali doze za smirenje, onako kako rade i s drugima, ali nitko s njim ne može komunicirati, a neverbalni pokušaji lamatanjem rukama nisu donosili nikakvog rezultata.

Sjedim mu pored kreveta i gledam kako spava, kad li zazvoni telefon skriven negdje u njegovom krevetu i on napipa svoj mobilni telefon te se obraduje glasu s druge strane na mješavini nekog srpsko-ciganskog jezika. Otkrijem mu da razumijem njegov jezik i od tada se, cijelu smjenu, iako potpuno onemoćao, lijepio za mene. Tako sam saznao njegovu priču i prenio psihijatru pomogavši u njihovoj komunikaciji. One koji su na liječenju, socijalni rad u Njemačkoj po zakonu odmah štiti i mogu bez straha legalno boraviti do ozdravljenja, ili i dalje, ako se status drugačije sredi. To smo mu odmah rekli i omogućili, što je unijelo svjetla u tunel u kojem se koprao. Time sam potvrdio povjerenje koje je gotovo a priori u mene imao.

„Gdje da se vratim? Nemam gdje. Na groblje?“

„A gdje su ti tvoji drugi?“

„Ne znam. Nemam ja nikoga, brajo, ja sam svaku noć odlazio na groblje i spavao u otvorenoj raki prekrivenoj daskama.“

„Molim?“

„Da, to je zadnjih godina moja kuća. Znao sam se dobro opiti da mi ne bude hladno, ali i gledati dugo u zvijezde nada mnom, kada je nebo bilo vedro. Nisam ja nikome o tim mojim skrovištima govorio, a i zašto bih? Da mi se još izruguju.“

„Ne masti mi sada neke laži kao istinu.“

„Brate, nije to laž, ne mogu ja više tako, zato sam i krenuo ovamo, ali eto...“

„Je l' ti ovo prvi pokušaj?“

„Ono zapravo – jeste, iako sam se ja znao nakljukati tabletama i alkoholom ne bi li upao u neki zaborav, da mi bude toplije, da se bolje osjećam.“

„I kad je sljedeći pokušaj?“ odvalim hladno i ironično profesionalno, a iznutra me razarao bijes, ali ne mogu točno reći prema komu ili prema čemu.

Prva asocijacija bila mi je pjesma „Opomena“ Antuna Branka Šimića, ni sam ne znam zašto; oni njegovi stihovi „Čovječe pazi da ne ideš malen ispod zvijezda/pusti da cijelog tebe prođe blaga svjetlost zvijezda/da ni za čim ne žališ kad se budeš zadnjim pogledima rastajo od zvijezda/na svom koncu mjesto u prah/pređi sav u zvijezde“.

„Preći će sav u zvijezde!“ uhvatih vlastitu misao; ovaj mladi čovjek što je iz prazne grobne rake promatrao nebo i pripustio „blagu svjetlost zvijezda“ kroz svoju dušu i tijelo, preći će sav u zvijezde.

Šetam priču. Ništa više.

Mjesecima me grabio ovaj doživljaj; poslao sam i Znati Željana da luta noću nakon ponoći po grobljima u Berlinu i traži otvorenu raku, dom nekog drugog poniznog obožavatelja zvijezda.

Svake noći kada bi ovakve šetnje poduzimao, Željan Znati je osjećao posebno uzbuđenje, neku mješavinu iščekivanja i straha. Bojao se da ga ne ulovi policija i odvede na psihija-

triju, na promatranje zbog ovakvih šetnji, pa da tamo sretne mene u radnoj smjeni. Tko će mu vjerovati da šeta iz interesa, zbog propitivanja nevjerojatne situacije, a ne iz bijega od životne stvarnosti koja ga je nadjačala.

Naišao je Znati Željan na grobnice u izgradnji, ali se nikad nije usudio u njih spustiti i tu prenočiti; njegov je maksimum bio leći na puteljak između grobova i petnaestak minuta gledati nebo. Jednom je i kišilo kada je ovaj eksperiment poduzeo, pa su se kišne kapi gusto po njemu slijevale, a lišće stabala i zemlja na kojoj je ležao isprljali su ga, rekao je, svojom čistoćom.

Šimićeve stihove doživio sam jako sladunjavima i promijenio sam ih u: Čovječe BUDI malen ispod zvijezda! ...i na svom koncu OSTANI prah, jer zvijezde NISI I NE MOŽEŠ biti.

Šetam priču. Ništa više.

Novalis kaže za kazalište da je to učinkovita refleksija o sebi samom.

Pitanje o stanicama života ili pregnantnim događajima u životu, kako realne osobe tako i dramskog lika, ujedno je pitanje o smjeru kretanja Života.

Odvija li se Život linearno ili kružno? Je li naše rođenje dolazak odnekud i odlazak nekud? Ili se radi o ponavljanju istih egzistencija u kružnom toku, poput izlaska u svjetlo i boravka u sjeni pa opet izlaska u svjetlo itd?

Vlastiti život reflektirati možemo samo iz njegove prošlosti iako su često situacije koje su nas pokrenule u nekom smjeru zaboravljene, što otežava to naše bavljenje sobom. Samo je zaborav stalan. Zaborav je gotovo najaktivniji dio naše svijesti i skloni smo, objašnjavajući neki postupak iz bliske nam prošlosti, krpati konstruiranim situacijama koje se nikad nisu dogodile.

Šetam priču. Ništa više.

Mali broj ljudi umre onako kako nije živio. Ne mogu ovu misao potkrijepiti statistikom, već doživljajem, promatranjem, uočavanjem.

Veliki broj ljudi umre tako kako je živio.

Ja vjerujem da je to istina: ljudi umiru onako kako su živjeli. Šetam priču. Ništa više.

Ljudi žive onako kako se dogodi i mogućnost izbora i kreacije vlastitog života izuzetno je ograničena.

„...kada pokažem prijateljsko lice, osjećam se bolje. Je li to zato što su osjećaji takvog lica ugodniji? Ili zato što su posljedice takvog izraza lica ugodnije? (kažemo, 'Glavu gore!')“, („Ludwig Wittgenstein, Bemerkungen über die Philosophie der Psychologie“ / „Primjedbe o filozofiji psihologije“, u mom slobodnom prijevodu)

Šetam priču. Ništa više.

Ubacujući novac u caffè automat, počeo se tresti, trzajući pao je na pod, s pjenom u ustima, gubeći svijest... dvoje studenata priskočiše i znalački ga okrenu da se ne udavi vlastitim jezikom; stigla je i prva pomoć, a on se već primirio i odbio odlazak u bolnicu jer se s ovakvim, neredovitim, epileptičkim napadima bori već godinama.

„Zašto si nam na prijemnom prešutio da imaš epilepsiju?“

„Zato jer sam se bojao kako će to biti razlog da budem odbijen, kao što sam već doživio i na nekim drugim prijemnim razgovorima za neke druge moje želje i ambicije.“

„Nisi trebao niti smio to prešutjeti.“

„Znači, ni ovdje ne smijem dalje studirati“

„To nije razlog, to ne smije biti razlog, a ti si jedan talentiran i radišan čovjek i ja vjerujem da ćeš ostvariti vrlo zanimljivu redateljsku karijeru.“

„Hvala. Znači, smijem ostati na TheAkademie?“

„Naravno! To nikad nije ni došlo u pitanje. Želim samo da svi znamo kako ti se ovakvi napadi mogu ponoviti, da znamo što

uraditi, da ne budemo uplašeni i izbezumljeni ako se ponovi. Da se i ti možeš ovdje potpuno opustiti ne krijući ništa, što je za tebe samo dodatno opterećenje koje te koči na putu kreacije.“

Zagrlismo se, s olakšanjem. Svakom daljnjem njegovom redateljskom praktičnom radu veselio sam se na neki poseban način.

Svi smo profitirali iz ovog iskustva. Tijekom njegova školovanja na TheAkademie ponovili su se napadi nekoliko puta i svaki je bio za nas dramatičan i opasan te smo osjećali vlastitu nezrelost da se time nosimo. Nismo iskoristili mogućnost njegova udaljavanja s nastave zbog zdrastvenih razloga; pojačali smo našu pažnju i sakupili nešto znanja o bolesti. Pročitao sam, između ostalog, i studije o prisutnosti epileptičnoga u našim snovima.

Doživio sam stepenice koje se postavljaju da kiša pri padu može sići osvježiti nas; stepenice koje nas u podrum spuštaju gdje čuvamo delikatesne namirnice za jelo i piće; stepenice kojima uklizavamo u vodu; stepenice koje su zato tu da njima dolje siđemo, ne da se gore popnemo: a kad se tamo stigne, može se i dalje silaziti, ali i uzletjeti.

Šetam priču. Ništa više.

Promijenili smo dio ugovora o školovanju iz kojeg smo izbacili rečenicu koju su studenti pri upisu trebali potpisati: da su tjelesno i psihički zdravi.

Jedna rečenica, na koju godinama nismo obraćali pažnju i koja je više formalno nego li stvarno shvaćana, dobila je na važnosti.

Ova diskriminirajuća rečenica izbačena je iz ugovora o školovanju na mojoj TheAkademie.

Kreativnost nije određena ni spolom, ni starošću, ni zdravljem, ni bolešću, ni narodnošću, ni državljanstvom, ni

bogatstvom, ni siromaštvom, ni običajima, ni religijom.
Šetam priču. Ništa više.

Perverznih diskriminirajućih rečenica raznih ugovora i legaliziranih diskriminirajućih načina ponašanja puna je svakodnevnica. Treba li o tome šutjeti?

Šetam priču. Ništa više.

Život živimo naprosto živeći. Oblikujemo rješenja postavljenih nam zadataka u raznim smjerovima, a ponekad se prepustamo i djelovanju vlastitih snova.

Posebno kod društveno postavljenih zadataka prema nama poželjno je biti kritičan. Jer, suština svakog društvenog uređenja u krajnjoj je konzekvenci, podčinjavanje njegovih članova.

Šetam priču. Ništa više.

Napisani lik neke drame tek je smjerokaz za njegovo oživljavanje. Kakvu ćemo osobu oživjeti u interakciji redatelj – glumac – tekst, pitanje je smjelosti iščitavanja nenapisanog, onoga između redaka i onoga u bučnoj šutnji scenskih stan-ki. U procesu proba možemo zaviriti ne samo u prošlost lika, nego i u njegovu budućnost, pa čak i u trenutak smrti. Smjelom fantazijom, koristeći različite biografske scenske tehnike, možemo otkriti i bit dubokih uvjerenja i vjerovanja lika, čak i onda kad su sva vidljiva djelovanja zapravo prikrivanje te osnovice.

Šetam priču. Ništa više.

Kako rasporediti točke sjećanja i točke projekcije u budućnost za biografsku igru u prostoru probe?

Točke sjećanja mali su kružni tepisi različitih boja razmješteni u prostoru – radi se o doživljenom; točke projekcije u budućnost jednobojne su. Ja najradije za njih koristim svjetlozeleni ton boje koja na mene djeluje smirujuće, povjerljivo, prijateljski.

Već u pripremi ovih detalja u prostoru neizbježno se oslanjamo na neka iskustva i vjerovanja, kako režisera, tako i glumca. Rasporedom točaka u prostoru omogućujemo traženje glumcu na silnicama koje smo mu ponudili. Ili koje je on sebi ponudio. Mislim da tu nema slučajnosti. Mi kontroliramo rađanje i oživljavanje lika. Kružno? Dijagonalno? Na pravcu od dubine prema naprijed? Ili na razbacanim krugovima po prostoru?

Nema li ova namjerna slučajnost veze s našim shvaćanjem vlastite smrti? Gdje nakon smrti?

Šetam priču. Ništa više.

Zigarette

*Du fühlst dich wie eine Zigarette,
die irgendwer braucht
und die er dann zertampelt,
wenn er sie nicht mehr raucht.*

*Sterbende Gesichter,
Eis auf deiner Haut,
das auch wenn man dich streichelt,
schon gar nicht mehr taut.
Schrei nach Leben,
schrei es nicht in den Wind,
schrei es ihnen in die Ohren,
denn die meisten sind blind .*

Klaus L.

Cigareta

*Osjećate se kao cigareta,
koju netko treba
i koju netko zgnječi,
kad je više ne puši.*

*Umiruća lica,
Led na vašoj koži,
i onda kad te miluju,
neodmrznut.*

*Krik za životom,
Ne vikati na vjetru
vikati njima u uši
jer većina je slijepa.*

Slobodno bih preveo ove stihove beskućnika Klause L., moga glumca u predstavi o kojoj sam pisao. Zapisao ih je na salveti tijekom jednog zajedničkog ručka. Šetam priču. Ništa više.

Čemu služe pitanja?
Postoji li stvarnost?
Pitam pitanja pitanjima.
Kakve odgovore kriju pitanja?
Šetam priču. Ništa više.

Pođi sa mnom. Pozivam te.